

Radikal Gazetesi

2010, Mart 1

Sayı 4888

'Gelenek bu toprakların genetiğidir'

Ayşegül Sönmez

Çok tartışılan 'Gelenekten Çağdaşa' sergisi vesilesiyle gelenek ve çağdaş sanat ilişkisini Türkiye sanatında gelenek denilince ilk akla gelen isimlerden ressam Mithat Şen'le konuştuk. Şen 'Sanatta gelenek tartışması çok daha önceden yapılıyordu. D grubu yaptı. Tavanarası yaptı. Bunu görmezlikten gelip 1980'den başlatmak ayıp' diyor.

Bir sanatçıyı, Mithat Şen'i, 'Gelenekten Çağdaşa' sergisini tartışmak üzere niye seçtim? Her şeyden önce gelenek denilen hiç de homojenleştirilmeye, kolay kolay çağdaşlaştırılmaya gelmeyecek meseleye yıllardır büyük bir titizlikle ve zarafetle yaklaştığı için... Bir sanatçı olarak 'Gelenek çağdaş bir yorum getiriyorum' demediği için... Bu coğrafyanın kendine ait özel bir imge üretme şeklinin ve şemalinin olduğuna inandığı için... Modern öncesi denilen o okyanusu illa ki yağmalayacaksak bu okyanusta az buz yıkanmadığı için... Cranach'la Dürer'i bilirken Levni'yle Osman'ı da bildiği için... Ve belki de cumhuriyetin kuruluşundan bugüne kadar, Türkiye sanatıyla ilgili yapılmış en hoyrat ve kaba seçki olması itibariyle çok incittiğinden, 'Gelenekten Çağdaş'a sergisini çok tartışmamız gerektiği için...

'Gelenekten Çağdaşa' sergisinde pek çok kavram birbirine karışmış durumda. Gelenek gibi, geleneksel sanatlar gibi. Bambaşka şeyler ikisi de. Ne kadar uzun zamandır bunları tartışıyoruz?

Ciddi bir mesele var yalnız. Sergiyle ilgili yazıldığı gibi 1980'lerle başlanan bir tartışma değil bu. Çok daha önceden yapılıyordu bu tartışmalar. D grubu yaptı. Tavanarası yaptı. Bunu görmemezlikten gelip 1980'den başlatmak ayıp. 1980'lerde bu sergideki insanların ne işler yaptığına bakalım? 1980'lerde bu coğrafyada gelenek tartışılmıyordu. Bunlar tarih bilmiyor. Böyle bir şey yok.

Ömer Uluç, geleneğe sahip çıkmazdı, onu yorumluyorum demeyi de çağdaş bulmazdı. Sizce gelenek nedir?

Bütün bu toprakların genetiği... Burada Bizans var, Likya var, Doğu Roma var, o var, bu var. Eğer siz İstanbul usulü şifonyer düzenini bilmiyorsanız, Cihat Burak istifini anlamanız mümkün değil. Nasıl öyle istifler, anlaşılır gibi değildir. Ömer Uluç aynı şekilde. 1960'larda Tonguç'la (Yaşar) Sezer (Tansuğ), Amentü gemisi nasıl yürüdü diye çizgi film yapmaya çalışıyorlar. 1960'larda... Bunlar 1980'lerde diyorlar. Şaka mı yapıyorlar? Bu kavramsallaştırma Batı'nın globalizasyona karşı yereli açığa çıkarmasının söylemiydi 80'lerde ama bu Batı'da tartışılıyordu, 1980 Venedik Bienali buydu.

Sizin kendi üretimimize bakacak olursak Zeynep Sayın, gelenekle üretiminiz arasında ilişki kurmuş, Vasıf Kortun da resminizin gelenekle ilişkilendirilmemesi gerektiğine dikkat çekmiş. Nasıl hissetmişsinizdir bu anlamda?

Bana tabii gelenekle ilişkilendirilmek daha iyi gelir. Ama bu ikisini de eksiltmez. Batı resmi de sonuçta geleneksel bir resimdir. Özümüze dönmek, ülküsüne, ideale dönme gibi bir şey algılanıyor burada ama bütün Batı resmi gelenekseldir zaten.

Bu serginin formülüzasyonundan şu çıkıyor, sadece doğulu olan geleneksel olandır. Oysa Paris'e gitmelerin 100 yıllık hatta daha fazla bir tarihi var. Batılılaşma çabasının kendisi de bir gelenek değil midir bugün?

Adnan Benk bir konuşmada Sezer Tansuğ ve Ömer Uluç'a soruyor. Cumhuriyet'ten itibaren kesilmiş bir gelenekten gelenek olarak hala bahsedilebilir mi? Kesintiye uğratıldıysa gelenek nasıl hala gelenek olur? Bu soru önemli. Yanlış bir soru. Kesilmekle değişecek bir şey değil gelenek. Alfabenin değişmesiyle, şapka devrimiyle. Evet, bunlar onu örseler, canını acıtır, incitir ama kozmolojik algıyı değiştiremez. Nitekim değiştirmedir. Gelenek dediğin genetik kesintiye uğrayabilen bir şey değildir. Şunu da soralım. Niye Paris ile New York farklıdır? Niye Jackson Pollock'la Poliakoff farklıdır? Biri eski kıtanın, diğeri yeni kıtanın farklı farklı kültürlerinin soyutlamasıdır.

Peki modern öncesi kültürler desek bu geleneğe, moderni de ikinci meşrutiyetle başlatsak...

Bir sanatçı olarak ne önerirsiniz, gelenek meselesini ele alacaksak kriterimiz ne olmalı da tarih Sayın'ın da işaret ettiği gibi istismar edilmemiş olsun?

Çok daha deruni bir algı beklemek gerekir. Deruni bir sezgi ve algı. Kendimden örnek vermek istemiyorum. Ömer Uluç'un fırça darbeleri bir hattır okuyana. Yani öyle bir şeydir. Yüzey meselesi vardır. Erol Akyavaş'ın vav'ı hakkında Ömer Bey'in söylediği bir şey vardır, 'Vav çekilir içi boyanmaz' demişti mesela... Bizim kozmolojik algımız farklı. Çok kaba bir şemayla söyleyecek olursak, Batı, doğa üretiminin sonuçlarıyla sanat yapar. Doğu ise doğanın ürettiği gibi üretmeye çalışır. O nedenle ona karşıt bir şey üretmez. Çevre sorunu yoktu ama elbette şimdi var.

Gelenekle çağdaşlık yan yana olmaz belki de? Çağdaş bir şey, gelenekle bağını koparmış olan değil midir? Neden neresini koparttığını bilen bir şey?

Nereden ürediği belirsiz bir çağdaşlık yakalayamazsınız. Bu sergi için özellikle söylemiyorum ama ilke olarak yapmamız gereken şey aslında bunların yapıt olup olmadığına bakmaktır. Kriter budur. Yoksa yani ben anladım onu koydum değil. Bizim yapıtı tartışmamız lazım Türkiye'de. Batı'da sanat üretilirken Doğu'da sanat üretilmiyoru tartışmamız lazım.

Birtakım resimler ve onlara eşlik eden sanat olarak yapılmamış objeler, keyfi seçilmiş, farklı dönemlerden tarihin. Bu sergideki gibi keyfi seçilmese bilinçli seçilse bile sanat ve sanat olarak yapılmamış olanla yan yana gelmesi çok sorunlu değil mi?

Zeynep'in (Sayın) söylediği gibi takı oluyor. Bu tişörte tuğra basmak gibi bir şey değil. Kendinize gelin. Böyle yapılabilecek bir şey değil bu. O anlamda bir biçimselliği ne Ömer Uluç'ta ne Cihat Burak'ta ne Sabri Berkel'de yakalayamazsınız.

Erol Akyavaş, tasavvufla ilgileniyor ve bunu konu ediyor üretiminde. Araştırma konusu olmamalı üretiminin konusu gibi geliyor bana. Bu kadar bilinçli gelenekle uğraşılır mı? Gelenek biraz da size rağmen olmaz mı?

Onu bilir ve her defasında unutursunuz. Erol Akyavaş, Batı'daki trendleri çok iyi bilen ve bunu iyi uygulayan biri. Bunları tartıştık biz. Sezer Tansuğ ve Ömer Uluç'la tartıştık. O zamanki muhalefet şerhi düşülmüş noktalar hala değişmedi fakat bunların bir piyasa meselesi var. O piyasa meselesinde market örseleniyormuş gibi yapıyorlar. Marketi koruyorlar. Oryantalist olmak sadece bir estetik meselesi değildir. Ahlâki bir sorundur. Zaten istismar oradan

kaynaklanıyor. Sen zaten oryantalistisin.

Nakkaş Osman mı Levni mi? Nasıl seçiyoruz? Kepçeyi daldırıp da çorbaya, illa bezelyeleri alacağız diye nasıl davranıyoruz? Çok kötü bir analogiydi ama (gülüyor)... Matrakçı Nasuh var. Kanuni'nin Irak seferini resimleyen adam. O günlükleri resimleyen Nakkaş Osman var ondan sonra Levni var. Biz Nasuh'u mu, Osman'ı mı, Levni'yi mi alıyoruz? Az önce bir teklifte bulundun ben de sana bir teklifte bulunuyorum. Neye göre seçiyoruz? Hepsi gelenek...

İlahî soru bu. Peki neye göre seçmeliyiz?

Ahlâğa göre... Bu güncel politikayla siyasetle olacak bir şey değil. Ömer Bey, Levni üzerinden hareket ederdi mesela onun renkçiliğini kullanırdı. Bu coğrafyanın bir görselliği var; kilimiyle, tezhibi, Şeker Ahmet Paşa'sıyla... Bunlar kaynak. Bu coğrafyanın görsellikleriyle ilgili bir kaynak. Ben Dürer'le Cranach arasındaki farkı biliyorsam, Levni'yle de Matrakçı Nasuh'un arasındaki farkı bilmek durumundayım. Bunu kullanırım kullanmam bu ayrı bir şey. Bu zaten böyle kullanılsın diye öğrenilmez.

Gelenekle sanat yaptığıını iddia edenler derler ki 'ben ona çağdaş bir yorum getiriyorum'. Bu mümkün mü olan bir şey midir?

Asla. Bunu modacılar yapabilir. Ne yorumu ya... O kendisi var olur. Bir resimleri asıyorsun bir de nereden kaynaklandığını asıyorsun. Böyle bir konsept var mı yâhu? Duvarları boyamayı öğrenmişler anladık. 1980'lerden itibaren Batıda tartışılan konu niye birdenbire buraya geldi? Nereye göz kırptıyoruz? Birincisi iktidara, ikincisi yine Batı'yadır. İslâmı filan bir alakası yok. Suiistimal o yüzden söz konusudur. İslâm deyince heterodoksi mi, alevî mi, sünnî mi? Bir mümin böyle bir şey kabul eder mi? Ben lâdinî bir adamımdır ama bir Müslüman bundan hoşnut olur mu?

'Gönderme olunca modern olur'

Mithat Şen'den kısa kısa...

* Gelenekten çağdaşlığa bir dilek kipidir. Bu bir dilek böyle bir şey yok o sergide. Bu sergi bir world music karşılığıdır.

* Geleneği mi tartışıyoruz geleneksel sanatları mı? Ben zaten ikincisini bilmem.

* Bir şekilde Bedri Rahmi'yle kendilerini yaralıyorlar. O kadar bilmiyorlar. En zayıf halkaları Bedri Rahmi... Erol Akyavaş değil çünkü Erol Akyavaş konuşulabilir.

* Bedri Rahmi'nin gelenekle kurduğu ilişki diye bir şey yok, geleneksel sanatlarla kurduğu bir ilişki var, bu da sanatın konusu değil.

* Biz 1980'lerde Foucault'yu, Guattari'yi tartıştık. Modernite eleştirisiydi yaptığımız. Postmoderne giden noktada moderniteyi eleştirirken çağdaş Türkiye Cumhuriyeti'ni de eleştirmeye kalktı birileri ki haklıdırlar. Bir taşla iki kuş vuruldu. Karıştırdılar. Sonuç da bu... Ayrı konuşulması gereken şeyler aynı anda konuşulunca...

* Gelenek, ona göndermelerden azâde bir şey olmalı. Yapılan göndermenin gönderme olmadan yapılması gerekiyor. Gönderme yaparsan modern bir şey yaparsın.

* Modern, çağdaş, güncel siz takıyorsunuz bu isimleri... İçi yokuşa sürmek bu. Daha kolay halledilebilir şeyler var ortada. Münir Nurettin Selçuk'la ilgili bir tez yazmak gibi... Orhan Gencebay'la ilgili var da, onun bir öncesi niye yok?

* şunu merak ediyorum Ahmet Hamdi Tanpınar akademide ders verirken kim ondan etkilendi? Zeki Faik İzer etkilendi mi mesela? Etkilenmediyse bu da doktora tezi konusu.

* Ahmet Hamdi Tanpınar, tam da bu derme çatmalığın önüne geçebilmek adına böyle bir noktada itiraz ederdi. İtiraz önemli. Hilmi Yavuz niye itiraz etmedi?

* Tayyip Erdoğan ne anlamda modern? Cumhuriyetin iktidarına başkaldıran anlamda modern.

* Adnan Çoker, Cihat Burak, İhsan Cemal Karaburçak retrospektifi görmek isterim. Vazgeçtim, bu sergide yer alanların retrospektifini rica ediyorum. Kim geleneksel kim illüstratör kim İtalyan avangardı kim Avusturya fantastik ekolü görelim, kendi yakın geçmişleri itibariyle...

* Kanavanın, tuvalin dokusunun, yüzeyin, atkısı, çözgüsü vardır. Gelenek orada onun üzerine koyduğun astarta bile değildir.

* Ece Ayhan'ın sivillikle ve ahlâkla olan dikkatimizi çektiği noktanın önemi var şu anda özellikle... O ki iktidarla kaşık kaşığa ilişkidir. (Onun analojisidir benim değil!)

* Biz Katolik miyiz? Hem gelenek hem bellek dışı? Nasıl olacak bu iş? Günah çıkardım bitti başka bir konuya geçelim. Başka birini vurana kadar idare edelim.

* Bu coğrafyanın imgesinin üç temel özelliği vardır. Sezer Tansuğ ayrımı ortaya koymuştur: parça bütün ilişkisi, süreklilik, eşzamanlılık... Bu coğrafyanın geleneğinin görsel elamanları bunlardır.

* Böyle bir serginin küratörü olsam bu serginin selâmeti için Ömer Uluç'a ihtiyaç duyardım.

* Bu sergi bir defanstır. Bu sergiye katılan arkadaşları bu defansa katıldıkları için kınıyorum. Mesafesizlik pornografiktir.